

PERSPEKTIVE
IMPLEMENTACIJE
EVROPSKIH
STANDARDA U PRAVNI
SISTEM SRBIJE

KNJIGA 7

ZBORNİK RADOVA

Priredio
Prof. dr Stevan Lilić

BEOGRAD, 2017

Lektor i korektor

Irena Popović

Tehnički urednik

Zoran Grac

Priprema

Dosije studio, Beograd

Štampa

JP Službeni glasnik

ISBN 978-86-7630-689-3

Tiraž

100

Adresa redakcije

Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu
Centar za izdavaštvo i informisanje
Bulevar kralja Aleksandra 67
Tel./faks: 30-27-725, 30-27-776
e-mail: centar@ius.bg.ac.rs
web: www.ius.bg.ac.rs

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд
340.137(4-672EU:497.11)(082)

PERSPEKTIVE implementacije evropskih standarda u pravni sistem Srbije : zbornik radova. Knj. 7 / priredio Stevan Lilić. – Beograd : Pravni fakultet Univerziteta, Centar za izdavaštvo i informisanje, 2017 (Beograd : Glasnik). – 775 str. ; 24 cm. – (Biblioteka Zbornici)

Na spor. nasl. str.: Perspectives of Implementation of European Standards in the Serbian Legal System. – Tekst lat. i ćir. – Tiraž 100. – Napomene i bibliografske reference uz tekst. – Summaries.

ISBN 978-86-7630-689-3

1. Лилић, Стеван [уредник], 1948–

а) Право – Хармонизација – Европска унија – Србија – Зборници

COBISS.SR-ID 254213388

TENDENCIJE NAPUŠTANJA BRAKORAZVODNIH UZROKA ZASNOVANIH NA KRIVICI SUPRUŽNIKA U CENTRALNOJ I JUŽNOJ AMERICI

Apstrakt

Tendencija savremenog porodičnog prava je napuštanje razloga za razvod braka koji se zasnivaju na krivici jednog od supružnika. Ovaj proces se sporije odvijao u državama gde je jak uticaj religijskih normi i crkvenog učenja, u koje spadaju države Centralne i Južne Amerike (Latinske Amerike). Proces prihvatanja oblika potpunog razvoda braka u Argentini je bio dugotrajan. Do nedavno, u Argentini su postojala dva sistema razvoda braka. Jedan, zasnovan na krivici jednog od supružnika, i drugi, sistem razvoda braka zasnovan na objektivnim uzrocima. Prema najnovijim izmenama Građanskog zakonika, koje su stupile na snagu u januaru 2016. godine, razvod braka na osnovu krivice je napušten. Pravo Kosta Rike poznaje dva osnovna pravna načina prestanka punovažnog braka – razvod i razdvajanje supružnika. Kostarikansko pravo predviđa neke karakteristične brakorazvodne uzroke, poput, prinude na prostituciju drugog supružnika, koja predstavlja retkost u uporednom pravu. Razvod braka na osnovu sporazuma moguć je samo nakon proteka roka od tri godine od dana zaključenja braka. Za razliku od razvoda braka, zakonsko razdvajanje može da traži samo supružnik koji nije kriv za razdvajanje. U Meksiku, administrativni sporazumni razvod braka je najbrži i najjednostavniji način prestanka punovažnog braka. Ovaj oblik razvoda braka zahteva se pod uslovom da je prošlo godinu dana od dana zaključenja braka, a obavezno je da supružnici budu prisutni lično. Drugi oblik razvoda braka u meksičkom pravu, koji odlikuju teži uslovi u odnosu na administrativni sporazumni razvod, predstavlja sudski sporazumni razvod braka. Prema urugvajskom pravu, moguća su dva načina prestanka braka, ako jedan ili oba supružnika preminu i razvod. Do razvoda braka može doći na četiri načina: na osnovu razloga koji dovode do „razdvajanja tela“ (separation of bodies), a koji ujedno dovode i do razvoda braka, na osnovu sporazumnog razvoda, na osnovu zahteva supruge i usled konverzije separation of bodies u razvod braka nakon proteka roka od tri godine od dana donošenja odluke o „razdvajanju tela“. Iako je primetno da se krivica polako potiskuje iz brakorazvodnih uzroka Latinske Amerike, da se uvode objektivni i

* Dr Uroš Novaković, docent Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu. Rad je rezultat istraživanja u okviru projekta Perspektive implementacije evropskih standarda u pravni sistem Srbije (179059) koji podržava Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije.

opšti brakorazvodni uzroci, njen uticaj je dalje prisutan i to, pre svega, u imovinskoj sferi (u oblasti izdržavanja kada supružnik koji je skrivio razvod braka ne može da ostvari pravo na izdržavanje).

Ključne reči: *Supružnici. Brak. Razvod braka. Brakorazvodni uzroci. Razvod braka na osnovu krivice. „Razdvajanje tela“. Zakonsko razdvajanje. Potpuni razvod.*

1. UVOD

Tendencija savremenog porodičnog prava je napuštanje razloga za razvod braka koji se zasnivaju na krivici jednog od supružnika. Razvod braka na osnovu krivice u sistemima koji poznaju pluralizam brakorazvodnih uzroka, ili više ne postoji samostalno, ili postoji samo kao jedan od više uzroka za razvod braka. Pitanje razvoda braka usko je povezano sa religijskim stavovima određenog društva i uticaja crkve i njenog viđenja braka kao institucije. Dugo vremena kroz istoriju hrišćansko učenje nije dozvoljavalo da brak prestane pravnim, već isključivo prirodnim putem. U srednjem veku je hrišćanstvo prihvatilo doktrinu o rastavi od stola i postelje (*separatio quod thorum et mensam*). Tek je sa Francuskom revolucijom postalo moguće razvesti brak.¹ Da je i sam institut razvoda braka, ne samo na osnovu krivice,² bio do skoro nepoznat na evropskom pravnom području, svedoči primer Irske koja je tek referendumom 1996. godine dopustila razvod braka.³ Slično je bilo na Malti, ali tek 2011. godine.⁴ U SAD većina saveznih država dopušta razvod braka i na osnovu krivice jednog supružnika.⁵

U savremeno doba evropsko pravno područje napušta brakorazvodne uzroke zasnovane na krivici. Ovaj proces je sporiji u državama gde je jak uticaj religijskih normi i crkvenog učenja. Imajući u vidu da je Centralna i Južna (Latinska) Amerika istorijski bila pod dubokim katoličkim uticajem, to se odražavalo na to da je dugo vremena razvod braka bio nedopušten, a kada je dozvoljen, krivica jednog od supružnika imala je značajan uticaj na donošenje odluka koje se tiču razvoda braka (vršenje roditeljskog prava, sticanje zajedničke imovine, ostanak u porodičnom domu, izdržavanje bivšeg

1 Videti, M. Draškić, *Porodično pravo i prava deteta*, Beograd, 2011, str. 140.

2 P. Parkinson, *Family Law and the Indissolubility of Parenthood*, New York, 2011, str. 18 i dalje, povodom istorijskog pregleda razvoja razvoda braka bez krivice.

3 C. Healy, *Collaborative Practice: An Interdisciplinary Approach to the Resolution of Conflict in Family Law Matters*, u K. Boele-Woelki, N. Dethoff, W. Gephart, *Family Law and Culture in Europe*, Anwerpen, 2014, str. 121.

4 Malteško pravo do 2011. godine nije dopuštalo razvod braka. Nakon referenduma, 2011. godine, dozvoljen je razvod braka, ali pod izuzetno restriktivnim uslovima.

5 R. F. Wilson, *The Harmonisation of Family Law in the United States*, u K. Boele-Woelki, T. Sverdrup, *European Challenges in Contemporary Family Law*, Antwerpen, 2008, str. 29.

supružnika).⁶ Međutim, u poslednjoj deceniji, primetno je napuštanje brako-razvodnih uzroka isključivo zasnovanih na krivici, u ovom delu sveta, i okretanje ka objektivnim, opštim uzrocima za razvod braka.

2. ARGENTINA

Istorijski pregled nam ukazuje da u Argentini, prema argentinskom građanskom zakoniku, razvod braka nije bio dozvoljen sve do polovine XX veka. Razvod braka je u Argentini uveden zakonom od 14. decembra 1954. godine.⁷ Proces prihvatanja oblika potpunog razvoda braka bio je dugotrajan. Sve do 1995. godine preljuba je u Argentini smatrana krivičnim delom. Do nedavno, u Argentini su postojala dva sistema razvoda braka.⁸ Jedan, zasnovan na krivici jednog od supružnika, i drugi, sistem razvoda braka zasnovan na objektivnim uzrocima.⁹ Argentinski građanski zakonik izričito je predviđao obaveze vernosti supružnika, moralne podrške i izdržavanja,¹⁰ zajedničkog života i sporazumnog izbora zajedničkog mesta života.¹¹ Nepoštovanje neke od navedenih obaveza povlačilo je mogućnost razvoda braka na osnovu krivice.

Zakon broj 2393 sadržao je sledeće uzroke za razvod braka na osnovu krivice: preljuba izvršena od strane jednog supružnika; pokušaj ubistva supružnika od strane drugog supružnika ili učešće u pokušaju ubistva supružnika u svojstvu saučesnika; izazivanje preljube ili drugih (krivičnih) dela jednog supružnika prema drugome; brutalnost; ozbiljne povrede koje sud ceni na osnovu obrazovanja, socijalnog statusa i drugih okolnosti; zlostavljanje koje nije ozbiljno ali je u toj meri učestalo da dovodi do nemogućnosti odvijanja bračnog života; svesno i zlonamerno napuštanje.¹² Argentinsko pravo, sve do 2016. godine imalo je restriktivniji pristup i predviđalo pet uzroka za razvod braka: preljuba; pokušaj ubistva jednog supružnika od strane drugog

6 O zakonskim uslovima, prema ranijem srpskom pravu, pod kojima je sud mogao odbiti pravo na izdržavanje bračnom drugu koji je skrivio razvod braka, M. Draškić, Uloga krivice u nastanku obaveze na supružansko izdržavanje, Anali Pravnog fakulteta u Beogradu 1-4/1983, str. 292.

7 M. Mladenović, Razvod braka i uzroci za razvod braka, Beograd, 1974, str. 171.

8 Za pregled sistema razvoda braka u Evropi koji poznaju samo jedan uzrok za razvod braka (monistički sistemi) i sistema koji poznaju više uzroka za razvod braka (pluralistički sistemi), videti D. Martiny, *Divorce and Maintenance Between Former Spouses – Initial Results of the Commission on European Family Law*, u K. Boele-Woelki, *Perspectives for the Unification and Harmonisation of Family Law in Europe*, Antwerpen, 2003, str. 534.

9 Za pregled država u SAD povodom paralelnog postojanja uzroka braka bez krivice i sa krivicom, odnosno isključivog postojanja uzroka za razvod braka na osnovu krivice ili bez krivice, videti N. G. Maxwell, *Unification and Harmonization of Family Law Principles: The United States Experience*, u K. Boele-Woelki, *Perspectives for the Unification and Harmonisation of Family Law in Europe*, Antwerpen, 2003, str. 265.

10 Član 198. argentinskog građanskog zakonika.

11 Članovi 199. i 200. argentinskog građanskog zakonika.

12 Član 67. Zakona broj 2393.

supružnika, ili zajedničkog, odnosno deteta iz prethodnog braka; podstrekanje drugog supružnika na vršenje krivičnih dela; ozbiljne povrede; voljno i zlonamerno napuštanje. Prema najnovijim izmenama Građanskog zakonika, koje su stupile na snagu u januaru 2016. godine, razvod braka na osnovu krivice je napušten.¹³

Sistem razvoda braka na osnovu objektivnih uzroka može biti na osnovu zajedničkog zahteva – sporazuma supružnika. Zajednički zahtev supružnici podnose nakon dve godine zajedničkog života uz navode da je zajednički život postao moralno nemoguć, te se traži zakonsko razdvajanje. Supružnici nemaju obavezu da daju konkretne razloge zašto ne mogu živeti zajedno. Sud donosi odluku bez navođenja koji supružnik je kriv za razvod braka. Obaveza supružnika je da podnesu predlog o tri pitanja: ko će vršiti roditeljsko pravo i kako će se održavati lični odnosi roditelja i deteta, koji supružnik ostaje u porodičnom domu i ko će biti obavezan da daje izdržavanje za dete.

Sledeći objektivni uzrok zasniva se na *de facto* razdvajanju bez namere za ponovnim uspostavljanjem zajedničkog života. Moguće je zakonsko razdvajanje ako je *de facto* razdvajanje trajalo dve godine, dok je potpun razvod moguć ako je *de facto* razdvajanje trajalo najmanje tri godine.¹⁴ Specifičnost ovog brakorazvodnog uzroka je u tome da supružnik koji se poziva na *de facto* razdvajanje može isticati krivicu drugog supružnika za njihovo razdvajanje, bilo da podnosi zahtev za zakonsko razdvajanje, bilo za potpun razvod. Ova specifičnost konverzije objektivnog razvoda u razvod braka na osnovu krivice naziva se „*reconventio reconventionis*“ i uvedena je sudskom odlukom iz 2008. godine.¹⁵ Sporno pitanje je da li i dalje postoji obaveza vernosti u slučajevima kada je došlo do *de facto* razdvajanja supružnika.

Treći objektivni brakorazvodni uzrok predstavlja poremećaj u ponašanju.¹⁶ To je osnov za odluku o zakonskom razdvajanju, ili nakon proteka roka od tri godine od donošenja odluke o zakonskom razdvajanju, za potpun razvod braka. Poremećaj u ponašanju može biti uzrokovan ozbiljnim i konstantnim mentalnim poremećajem, alkoholizmom ili zavisnošću od narkotika. Poremećaj u ponašanju karakterišu spoljašnji faktori koji povlače da je zajednički život nemoguć, kako za drugog supružnika, tako i za decu. Poremećaj u ponašanju može dovesti samo do zakonskog razdvajanja, ne i do potpunog razvoda braka.

Razlika između postojanja i nepostojanja krivice kod potpunog razvoda i zakonskog razdvajanja ogleda se u tome što supružnik koji je skrivio *de facto*

13 M. Herrera, N. de la Torre, IEL Family and Succession Law – Argentina: Suppl. 76, Kluwer Law International, The Hague, 2015, str. 125.

14 Član 214. stav 1. Zakona broj 23,515.

15 CNac., Civ., plenary judgment, 11 Aug. 1998, G., S. N. c. F., F. J., LA LEY, 1999-F, 764. Međutim, jedan slučaj Apelacionog porodičnog suda Rosario iz 14. novembra 2006. godine, utvrđuje neustavnost odredbe člana 214. stava 2. Zakona broj 23,515.; Trib. Col. Fam., Nro. 5, Rosario, 'M., D. G. c. G., F. A.', 14/11/2006, Litoral 2007 (February), 110.

16 O tome, M. Herrera, N. de la Torre, IEL Family and Succession Law – Argentina: Suppl. 76, Kluwer Law International, The Hague, 2015, str. 131 i dalje.

razdvajanje, bilo kod potpunog razvoda, bilo kod zakonskog razdvajanja, ima obavezu podele zajedničke imovine sa drugim supružnikom, dok supružnik koji nije skrivio *de facto* razdvajanje nema obavezu podele stečene zajedničke imovine. To praktično znači da ono što stekne supružnik koji nije skrivio razvod braka nakon *de facto* razdvajanja, predstavlja njegovu posebnu imovinu, dok ono što stekne supružnik na čijoj strani postoji krivica, to predstavlja zajedničku imovinu koja podleže podeli. Takođe, kod dosuđivanja ostanka u zajedničkom porodičnom domu, prednost i kod zakonskog razdvajanja i kod potpunog razvoda braka ima supružnik kod koga nema krivice. Kod potpunog razvoda, bilo na osnovu objektivnih uzroka, bilo na osnovu krivice, prestaju zakonska nasledna prava između supružnika. Kod zakonskog razdvajanja na osnovu krivice, supružnik koji je skrivio razdvajanje nema nasledna prava prema svom supružniku, dok supružnik koji nije skrivio zakonsko razdvajanje, zadržava nasledna prava prema drugom supružniku. Naknada štete dozvoljena je samo kod zakonskog razdvajanja ili potpunog razvoda koji su nastupili na osnovu krivice, i to samo za supružnika koji ih nije skrivio. Identično važi i za porodičnu penziju koja neće postojati u slučaju potpunog razvoda na osnovu objektivnog uzroka, dok će u slučaju zakonskog razdvajanja i potpunog razvoda postojati samo za supružnika kod koga nema krivice.

Prema najnovijim izmenama argentinskog građanskog zakonika, obaveza vernosti supružnika premeštena je iz pravne u vanpravnu sferu.¹⁷ Tako, smatra se da je sada obaveza vernosti supružnika moralne prirode.¹⁸ Novele su ukinule mogućnost zakonskog razdvajanja, gde su zadržavana određena prava i obaveze između supružnika i nije dolazilo do prestanka bračnih veza, te konačno prestanka braka. Sada, postoji samo jedan način prestanka braka – razvod kod koga je irelevantan uzrok za prestanak braka. Ne postoji više ni vremenski period – nema vremenskog roka koji treba da protekne dok supružnici steknu pravo da pokrenu postupak za razvod braka. Ipak, ako podnose zahtev za razvod braka, supružnici su obavezni da postignu sporazum¹⁹ o sledećim pitanjima: ko će vršiti roditeljsko pravo,²⁰ podeli imovine, ostanka u porodičnom domu,²¹ izdržavanju deteta, izdržavanju supružnika i plaćanju kompenzacije drugom supružniku. U ovom delu primećujemo osta-

17 M. Herrera, N. de la Torre, IEL Family and Succession Law – Argentina: Suppl. 76, Kluwer Law International, The Hague, 2015, str. 136.

18 Član 431. argentinskog građanskog zakonika

19 J. Moyer, E. S. Haynes, Mediation as a Catalyst for Dispute Reform in Latin America, Ohio State Journal on Dispute Resolution, Vol. 18, Issue 3, 2003, str. 656, da u argentinskom kulturnom obrascu nije karakteristika postizanje sporazuma i dogovora između suprotstavljenih strana.

20 Iako, prema argentinskom pravu sud ceni sporazum roditelja povodom vršenja roditeljskog prava kroz prizmu najboljeg interesa deteta, ističe se da sudovi u praksi poklanjaju poverenje roditeljima i najčešće ne procenjuju sporazum ukoliko se roditelji dogovore, što nikako nije u najboljem interesu deteta. S. P. Grosman, I. A. Scherman, Argentina: Criteria for Child Custody Decision-making upon Separation and Divorce, Family Law Quarterly, Vol. 39, Issue 2, Summer 2005, str. 548.

21 Ukoliko supružnici ne mogu da se dogovore oko pitanja ko će ostati u porodičnom domu, odluku donosi sud na osnovu sledećih kriterijuma: koji supružnik vrši roditeljsko

tak normi koje se zasnivaju na razvodu braka i krivici supružnika, imajući u vidu obavezu da jedan supružnik plati izvesni iznos drugom supružniku koji nije skrivio prestanak životne zajednice. Obaveza izdržavanja supružnika postoji i tokom perioda *de facto* razdvajanja. Zanimljivo je da trajanje izdržavanja nakon razvoda braka ne može trajati duže od vremenskog perioda koliko je trajao brak.²²

3. KOSTA RIKA

Prema kostarikanskom pravu postoje dva osnovna pravna načina prestanka punovažnog braka: razvod i razdvajanje supružnika.

Razvod se definiše kao način prestanka braka na osnovu sudske odluke iz razloga koji su nastali nakon zaključenja braka. Porodični zakon Kosta Rike predviđa principe koji se zasnivaju na međusobnoj saglasnosti supružnika, krivici, odsutnosti jednog supružnika i „razvodu kao leku“.²³ Pravo Kosta Rike predviđa neke karakteristične brakorazvodne uzroke, poput, prinude na prostituciju drugog supružnika koji predstavlja retkost u uporednom pravu.

Prema članu 48. Porodičnog zakona Kosta Rike, taksativno se navode se uzroci za razvod braka: akt preljube jednog supružnika koji je učinjen svesno; napad jednog supružnika na život drugog supružnika ili zajedničke dece;²⁴ pokušaj jednog supružnika da prinudi drugog supružnika ili decu na prostituciju ili korupciju;²⁵ svirep postupak jednog supružnika prema drugom supružniku ili zajedničkoj deci; odluka o zakonskom razdvajanju duža od godinu dana bez nastupanja pomirenja između supružnika (razlozi za razdvajanje nisu bitni, tako da nakon proteka roka od godinu dana bez pomirenja, svaki supružnik može zahtevati konverziju separacije u razvod braka); sudska odluka o odsutnosti supružnika;²⁶ sporazum supružnika; faktičko razdvajanje supružnika u periodu dužem od tri godine.²⁷

pravo; čija finansijska situacija je lošija za sticanje porodičnog doma; zdravstveno stanje i starost supružnika; interese drugih članova porodice.

- 22 Izdržavanje supružnika nakon prestanka braka ima utemeljenje u teoriji solidarnosti nakon prestanka braka, prema kojoj, muškarac ima obavezu da izdržava bivšu suprugu s obzirom na to da ona nema mogućnosti da privređuje nakon prestanka braka, imajući u vidu da se supruga tokom trajanja braka isključivo bavila porodičnim domaćinstvom. Ističe se da je ova teorija u suprotnosti sa načelom ravnopravnosti polova, M. R. Batista, *Maintenance Between Former Spouses and Gender Equality*, u K. Boele-Woelki, N. Dethoff, W. Gephart, *Family Law and Culture in Europe*, Anwerpen, 2014, str. 115.
- 23 H. Saint Dahl, G. Trejos, L. K. Zagustin, *IEL Family and Succession Law – Costa Rica: Suppl. 25*, Kluwer Law International, The Hague, 2003, str. 52.
- 24 U ovom slučaju žrtva napada ima rok od godinu dana od dana izvršenja napada da pokrene postupak razvoda braka.
- 25 Kao i prethodni uslov, i ovaj povlači mogućnost krivičnopravne odgovornosti supružnika. Ovo je vrlo zanimljivo s obzirom na to da je retkost u uporednom pravu da se uzrok za razvod braka poistovećuje sa mogućnošću za krivičnopravnu odgovornost.
- 26 Ako se nestali supružnik pojavi, to nema dejstva na odluku o prestanku braka. Videti član 51. Porodičnog zakona Kosta Rike.
- 27 Ovaj brakorazvodni uzrok uveden je u pravo Kosta Rike 1995. godine na osnovu Zakona broj 7532, od 28. avgusta 1995. godine.

Razvod braka na osnovu sporazuma moguć je samo nakon proteka roka od tri godine od dana zaključenja braka.²⁸ Neophodna je pisana forma i sa Glasnost oko sledećih pitanja: vršenje roditeljskog prava, vaspitavanje i obrazovanje maloletne dece; koji roditelj će biti obavezan da snosi troškove ishrane deteta i u kom iznosu, alimentacije koju plaća jedan supružnik drugom supružniku,²⁹ svojine na zajedničkoj imovini, nepokretnosti koje supružnici poseduju, upravljanje imovinom koja je u svojini deteta. Sud ispituje da li je sporazum u skladu sa (najboljim) interesom deteta i može zahtevati od supružnika da ga izmene. Kada se prihvati sporazum on stupa na snagu tek kada se proglasi razvod braka. Nezavisno od toga koji roditelj vrši roditeljsko pravo, oba roditelja su obavezna da izdržavaju dete.

Zakonsko razdvajanje, kao oblik prestanka braka, obuhvata mogućnost da supružnici ne žive zajedno – najpre dolazi do faktičkog razdvajanja. Moguće je podneti zahtev tek nakon dve godine od dana zaključenja braka. Dodatno, na osnovu zakonskog razdvajanja dolazi do prestanka ekonomske zajednice supružnika, ali ostaje obaveza vernosti i međusobne pomoći. Navode se sledeći uzroci za zakonsko razdvajanje: bilo koji od zakonskih razloga za razvod; voljno i maliciozno napuštanje supružnika; neopravdano odbijanje jednog supružnika da pruži pomoć ili podršku drugom supružniku ili zajedničkoj deci; ozbiljni prekršaji; mentalni poremećaj jednog od supružnika koji traje duže od godinu dana, ili druga bolest ili ozbiljni propusti u ponašanju jednog supružnika koji zajednički život čine nemogućim ili opasnim; pritvaranje supružnika na zatvorsku kaznu u periodu dužem od tri godine za ne-političko krivično delo;³⁰ faktičko razdvajanje supružnika u trajanju od godinu dana, ali tek nakon dve godine od dana zaključenja braka. Zahteva se da se supružnici dogovore oko načina vaspitavanja dece,³¹ supružničkog izdržavanja i podele bračne imovine.

Supružnik koji nije skrivio uzrok za razvod braka može podneti zahtev u roku od godinu dana od kada je uzrok za razvod braka nastao. Koliki značaj pravo Kosta Rike poklanja savesnosti supružnika, svedoči činjenica da onaj supružnik koji nije skrivio razvod braka ima pravo na naknadu štete od drugog supružnika (napad jednog supružnika na život drugog supružnika ili zajedničke dece, pokušaj jednog supružnika da prinudi drugog supružnika ili decu na prostituciju ili korupciju, svirepo postupanje jednog supružnika

28 D. B. Santos, *Understanding Family Law and Family Court System in Costa Rica*, *International Survey of Family Law*, Vol. 2006, str. 170.

29 Najčešće se događa da se alimentacija dosuđuje supružniku koji nije skrivio razvod braka. Međutim, moguće je da se dosudi alimentacija i ako nijedan supružnik nije kriv za razvod braka. Alimentacija traje dok poverilac izdržavanja ne zaključi nov brak ili ne zasnuje vanbračnu zajednicu.

30 Zakonsko razdvajanje je moguće tražiti tek nakon isteka druge godine pritvaranja.

31 U Kosta Riki deca se prilikom saslušavanja pred sudom o pitanjima koja se tiču njih, sreću direktno sa sudijom, N. Taylor, R. Fitzgerald, T. Morag, A. Bajpai, *International Models of Child Participation in Family Law Proceedings, Following Parental Separation/Divorce*, *International Journal of Children's Rights*, Vol. 20, Issue 4, 2012, str. 652.

prema drugom supružniku ili zajedničkoj deci).³² Sud će obustaviti postupak razvoda braka ako su se supružnici pomirili ili su ponovo uspostavili zajednički život.³³ Sud ima ovlašćenje da nakon pokretanja postupka razvoda braka, jednog od supružnika izdvoji iz porodičnog doma, kao i da na zahtev roditelja, javnog organa (*Ministerio Público*) ili dečije službe (*Patronato Nacional de la Infancia*), donese privremenu meru povodom poveravanja deteta na vršenje roditeljskog prava. Roditeljsko pravo se dodeljuje na osnovu ispitivanja fizičkih i moralnih karakteristika roditelja, imajući u vidu najbolji interes deteta.³⁴

Za razliku od razvoda braka, zakonsko razdvajanje može da traži samo supružnik koji nije kriv za razdvajanje, i to u sledećim slučajevima: bilo koji od zakonskih razloga za razvod; voljno i maliciozno napuštanje supružnika; neopravdano odbijanje jednog supružnika da pruži pomoć ili podršku drugom supružniku ili zajedničkoj deci; ozbiljni prekršaji. U ostalim slučajevima oba supružnika mogu podneti zahtev za zakonsko razdvajanje. Ako se u toku postupka supružnici pomire, postupak razdvajanja biće obustavljen, a ako se to desi nakon donošenja odluke o razdvajanju, odluka će se poništiti.³⁵ Za razliku od odluke o razvodu braka, koja definitivno dovodi do prestanka braka i omogućava bivšim supružnicima da ponovo zaključe brak, odlukom o zakonskom razdvajanju formalno ne prestaje brak i zadržava se obaveza vernosti i uzajamne pomoći između supružnika.

4. MEKSIKO

Istorijski posmatrano, razvod braka u Meksiku nije postojao, što je rezultat uticaja kolonijalne vladavine Španije i važenja njenog građanskog zakonika.³⁶ Administrativni sporazumni razvod braka je veoma brz i jednostavan način prestanka punovažnog braka. Ovaj oblik razvoda braka zahteva se pod uslovom da je prošlo godinu dana od dana zaključenja braka, da jedan supružnik ne traži izdržavanje od drugog supružnika, da supruga nije trudna ili da supružnici nemaju zajedničko dete.³⁷ Supružnici moraju biti lično prisutni na ročištu za razvod braka kako bi se utvrdila njihova stvarna volja. Prema

32 Videti član 48. Porodičnog zakona Kosta Rike. Naknada štete za razvod braka regulisana je, takođe, u članu 1045. građanskog zakonika Kosta Rike.

33 Član 52. Porodičnog zakona Kosta Rike.

34 H. Saint Dahl, G. Trejos, L. K. Zagustin, *IEL Family and Succession Law – Costa Rica: Suppl. 25*, Kluwer Law International, The Hague, 2003, str. 55.

35 H. Saint Dahl, G. Trejos, L. K. Zagustin, *IEL Family and Succession Law – Costa Rica: Suppl. 25*, Kluwer Law International, The Hague, 2003, str. 55.

36 Za istorijski pregled razvoda braka u Meksiku videti, R. B. Gaither, *The Marriage and Divorce Laws of Mexico*, *American Law Review*, Vol. 57, Issue 3, May-June 1923, str. 404–419. Da je nekadašnje meksičko pravo poznavalo čak 17 različitih brakorazvodnih uzroka, L. M. Summers, *Divorce Laws of Mexico*, *Law and Contemporary Problems*, Vol. 2, Issue 3, June 1935, str. 317.

37 Videti član 272. meksičkog građanskog zakonika.

reformi člana 266. meksičkog građanskog zakonika, od oktobra 2008. godine, uvodi se razvod bez krivice, tj. bez navođenja razloga usled kojih jedan supružnik zahteva razvod braka.³⁸

Sporazumni administrativni razvod braka treba da ispuni sledeće uslove: da je prošlo godinu dana od dana zaključenja braka; da su oba supružnika punoletna i sposobna za rasuđivanje; prisustvo dva svedoka; izvod iz matične knjige venčanih kojim se dokazuje postojanje braka; da je prestala zajednica života između supružnika; dokaz da supruga nije trudna; posedovanje ličnih dokumenata supružnika koja dokazuju njihov identitet. Ovaj oblik razvoda braka odlikuje brzina postupka u kome se supružnici razvode – samo na jednom ročištu. U slučaju sporazumnog administrativnog razvoda braka supružnici nemaju pravo žalbe na odluku o razvodu.

Drugi oblik razvoda braka u meksičkom pravu, koji odlikuju teži uslovi u odnosu na administrativni sporazumni razvod, predstavlja sudski sporazumni razvod braka. Neophodno je da supružnici postignu saglasnost o sledećim pitanjima: koji supružnik će vršiti roditeljsko pravo; o načinu održavanja ličnih odnosa deteta i roditelja koji ne vrši roditeljsko pravo; izdržavanju koje supružnik koji ne vrši roditeljsko pravo plaća za dete; porodičnom domu u kome će živeti supružnik sa detetom, kao i gde će živeti drugi supružnik; visini supružničkog izdržavanja; podeli zajedničke imovine. Predviđen je i izvesni oblik medijacije, kada sudija pred kojim se odvija postupak razvoda poziva na ročište javnog tužioca i oba supružnika.³⁹ Iako mirenje ne uspe, supružnici se pozivaju na još jedno mirenje, a ako ni tada ne uspe mirenje, razmatra se sporazum o navedenim pitanjima i donosi se odluka o razvodu braka. Ako se javni tužilac ne slaže sa nekim delom sporazuma, on može zahtevati od supružnika da se sporazumeju oko izvesnih izmena.⁴⁰

5. URUGVAJ

U Urugvaju, prema urugvajskom građanskom zakoniku (1869), nije bila poznata ustanova razvoda braka, već samo oblik nazvan „razdvajanje tela“ (*separation of bodies*). Međutim, razvod braka je omogućen davne 1907. godine, kada je bila predviđena i mogućnost sporazumnog razvoda braka.⁴¹ *Separation of bodies* je dovodio do toga da supružnici više ne žive zajedno, ali je brak i dalje postojao. Brak je mogao, stoga, prestati samo prirodnim putem – kada jedan supružnik premine.

38 J. A. Márquez González, IEL Family and Succession Law – Mexico: Suppl. 85, Kluwer Law International, The Hague, 2017, str. 56.

39 Videti, M. Draškić, Usaglašenost propisa Srbije sa Preporukom Saveta Evrope o posredovanju u porodičnim stvarima, u S. Lilić, Pravni kapacitet Srbije za evropske integracije, knjiga II, Beograd, 2007, str. 53–77, za standarde Saveta Evrope o postupku medijacije.

40 J. A. Márquez González, IEL Family and Succession Law – Mexico: Suppl. 85, Kluwer Law International, The Hague, 2017, str. 57.

41 E. Van Ferreira, Uruguay: Novel Thoughts on Divorce and Legitimization, Journal of Family Law, Vol. 29, Issue 2, 1990–1991, str. 481.

Prema pozitivnom urugvajskom pravu, moguća su dva načina prestanka braka: ako jedan ili oba supružnika preminu i razvod.⁴² Do razvoda braka može doći na četiri načina: na osnovu razloga koji dovode do „razdvajanja tela“, koji ujedno dovode i do razvoda braka, na osnovu sporazumnog razvoda, na osnovu zahteva supruge i usled konverzije *separation of bodies* u razvod braka nakon proteka roka od tri godine od dana donošenja odluke o „razdvajanju tela“, na zahtev jednog od supružnika.

Kada su u pitanju uzroci za razvod braka, oni se dele u dve kategorije. Najpre, razvod kao sankcija, obuhvata one razloge kada jedan supružnik ne ispunjava zajedničke dužnosti, te je taj supružnik kriv za razvod braka i usled toga se „kažnjava“. Druga grupa brakorazvodnih uzroka zasniva se na razvodu kao leku, te se ne procenjuje krivica supružnika, već je razvod braka lek za situaciju u kojoj brak više ne ispunjava cilj radi koga je nastao – krivica je irelevantna.

Veliki broj brakorazvodnih uzroka karakterističan je za urugvajski pravni sistem. Urugvajsko pravo predviđa obavezu vernosti supružnika,⁴³ te u skladu sa time, poznaje preljubu kao brakorazvodni uzrok i traži postojanje dva elementa za dokazivanje: objektivni (da je došlo do seksualnog odnosa sa osobom suprotnog pola) i subjektivni (da postoji namera činjenja preljube). Tako, preljuba ne postoji ako jedan supružnik počini preljubu uz uverenje da drugi supružnik više nije živ.⁴⁴ Međutim, obaveza vernosti postoji i ako je doneta odluka o „razdvajanju tela“. Dokazivanje preljube u praksi je složen zadatak, te sudovi prihvataju čak i postojanje niza pretpostavki da je do preljube došlo, ne isključivo materijalne dokaze. Zanimljivo je da su video i audio snimci prihvatljiv dokaz pred urugvajskim³⁴⁵⁶⁴⁵ sudovima, pod uslovom da se dokaže njihova autentičnost.⁴⁵ Posledica razvoda braka na osnovu preljube je mogućnost da supružnik, prema kome je ista počinjena, traži naknadu moralne štete, pod uslovom da može dokazati da je preljuba dovela do psihičkih i fizičkih posledica na njegovu ličnost.

Sledeći razlog za razvod braka je pokušaj ubistva supružnika za koji se traži da je učinjen dok brak traje. Treći uzrok, ozbiljne povrede, podrazumevaju neispunjavanje bračnih dužnosti (fizičke povrede koje jedan supružnik nanese drugom supružniku, apstinencija u seksualnim odnosima koja nije biološkog porekla, ponašanja supružnika koja vode ka preljubi). Ovakvi postupci se čine sa namerom i odlikuje ih postojanje svesti da se ne ispunjavaju obaveze koje supružnici imaju između sebe. Kod uzroka, podvođenje supruge

42 Videti član 186. urugvajskog građanskog zakonika.

43 Član 127. urugvajskog građanskog zakonika.

44 Nejednak položaj žene i muškarca povodom činjenja preljube postojao je do nedavno u Urugvaju. Zanimljivo, da prema Dekretu broj 14,766 od 18. aprila 1978. godine, različito je tumačen zakonski pojam preljube izvršene od strane žene i muškarca. Tako, svaki oblik vanbračnog odnosa žene je smatran preljubom, dok je muškarac počinio preljubu samo ako je imao „zvaničnu“ konkubinu, ako je preljubu počinio u porodičnom domu ili ako je preljubu učinio javno vidljivom.

45 W. H. Alanis, S. Altieri Massa, M. Otegui Carrasco, IEL Family and Succession Law – Uruguay: Suppl. 54, Kluwer Law International, The Hague, 2011, str. 100.

od strane supruge na prostituciju, potrebno je da se dokaže da je suprug samo nudio suprugu na prostituciju trećim osobama, ne i da je došlo do ispunjenja ovog dela. Povezan sa prethodnim uzrokom je i sledeći – podvođenje dece od strane drugog supružnika na prostituciju.

Konflikt i nesaglasnost, kao objektivni brakorazvodni uzrok, je najčešći u praksi u Urugvaju.⁴⁶ Zahteva se da nesaglasnosti i konflikti i dalje traju u vreme podnošenja tužbe, kao i da postoji više od jedne nesaglasnosti. Konflikt treba da bude takav da dalji opstanak braka nije moguć. Osuda supružnika za krivično delo na kaznu zatvora u trajanju dužem od deset godina je još jedan uzrok za razvod braka. Napuštanje, kao brakorazvodni uzrok, treba da ispuni tri kriterijuma: materijalni (napuštanje zajedničkog porodičnog doma), subjektivni ili psihološki (postojanje namere napuštanja, što isključuje poslovno ili zdravstveno odsustvo supružnika) i vremenski (napuštanje treba da traje najmanje tri godine bez prekida). Sličan prethodnom uzroku, razdvajanje supružnika, treba da ispuni iste uslove kao i brakorazvodni uzrok napuštanja. Neznatna razlika postoji, na osnovu člana 149. urugvajskog građanskog zakonika, prema kome, supružnik koji je napustio drugog supružnika ne može zahtevati razvod braka koji se temelji na krivici drugog supružnika. Poslednji uzrok je nesposobnost, pod kojim se smatra da je drugi supružnik sudskom odlukom proglašen nesposobnim usled mentalne bolesti ili da je usled prirode druge bolesti nemoguće ponovo uspostaviti zajednicu života supružnika. U slučaju razvoda braka, prema ovom osnovu, „sposobni“ supružnik ima obavezu da izdržava drugog supružnika. Supružnika koji nije sposoban za rasuđivanje zastupa poseban staratelj.

Separation of bodies, koji i dalje postoji u urugvajskom pravu, pre svega, iz istorijskih razloga, prestaje ako jedan od supružnika premine, ako se supružnici pomire, ako dođe do konverzije odluke o razdvajanju u razvod i ako se donese odluka o poništenju braka. Zanimljivo je da poništenje braka nije samostalan način prestanka braka, već *separation of bodies* prestaje ako je brak ništav.

Savremeni oblik sporazumnog razvoda braka uveden je u urugvajsko pravo na osnovu Zakona broj 16,094 od 26. oktobra 1989. godine, na osnovu koga supružnici na tri ročišta izražavaju nameru da se razvedu, bez navođenja razloga.⁴⁷ Zanimljivo je da sudija ima obavezu, iako je u pitanju sporazumni razvod braka, da supružnicima predloži mirenje.⁴⁸ Supružnici moraju

46 W. H. Alanis, S. Altieri Massa, M. Otegui Carrasco, IEL Family and Succession Law – Uruguay: Suppl. 54, Kluwer Law International, The Hague, 2011, str. 102.

47 Prethodno je bilo neophodno da se oba supružnika pojave pred sudom da bi se brak razveo, a ako se jedan ne pojavi, nije bilo moguće nastaviti postupak za sporazumni razvod braka, ročišta su se održavala na svakih šest meseci, a brak je nakon završetka procedure formalno postojao još tri godine. Novim zakonom je ostao samo uslov da se održe tri ročišta, u razmaku od tri meseca između svakog ročišta.

48 Većina država Latinske Amerike uvela je medijaciju u porodičnim sporovima. Ističe se da je medijacija jedini način u ostvarivanju prava žena u ovim postupcima, T. J. Moyer, E. S. Haynes, Mediation as a Catalyst for Dispute Reform in Latin America, Ohio State Journal on Dispute Resolution, Vol. 18, Issue 3, 2003, str. 651.

biti prisutni lično, a nepojavljivanje na bilo kom ročištu implicira povlačenje sporazumnog razvoda braka.

Razvod na osnovu jednostrane izjave volje supruge, podrazumeva da je brak trajao najmanje dve godine.⁴⁹ Supruga ne mora da navodi razloge za jednostrani razvod, ali mora biti prisutna lično – nije moguće zastupanje preko punomoćnika.⁵⁰ Sa druge strane, suprug nema nikakvu mogućnost materijalnopravnog protivljenja ovakvom zahtevu supruge, može jedino isticati procesne prigovore (nenadležnost suda, istek rokova). Slično, kao kod sporazumnog razvoda braka, postoje tri ročišta ali sa dužim rokovima – drugo ročište se zakazuje šest meseci nakon prvog, a treće ročište godinu dana nakon drugog ročišta. Suprug se poziva na ročišta, a nedolazak supruge tumači se kao povlačenje tužbe prema ovom osnovu. Kuriozitet ovog oblika razvoda braka ogleda se u nepostojanju litispendencije. Naime, ako je paralelno sa pokrenutim postupkom supruge, njen suprug podneo protivtužbu za razvod braka, sud će spojiti obe parnice u jednu.

Konverzija sudskog *separation of bodies* u razvod braka moguća je na osnovu člana 185. urugvajskog građanskog zakonika, nakon proteka roka od tri godine od dana donošenja sudske odluke o „razdvajanju tela“. Aktivno legitimisan je i supružnik koji je kriv za *separation of bodies*. Za razliku od našeg prava,⁵¹ naslednici nemaju pravo da nastave postupak ako je jedan supružnik preminuo. Nije dozvoljeno, niti da staratelj supružnika nesposobnog za rasuđivanje pokrene postupak, niti da nastavi postupak koji je započeo supružnik ali je u toku postupka izgubio poslovnu sposobnost. Imajući u vidu da urugvajsko pravo poznaje institut predbračnog ugovora, valja napomenuti da je izjava u predbračnom ugovoru da se supružnik neće protiviti razvodu braka, ništava.

Pomirenjem se smatra ponovno uspostavljanje zajedničkog života. Ponovno pokretanje postupka razvoda, nakon što su se supružnici pomirili, moguće je, ali suprug koji je pokrenuo postupak za razvod braka usled preljube supruge, neće ponovo moći da obnovi postupak iz istog razloga.⁵² Ako se supružnici ne dogovore, ili sud proceni da sporazum supružnika o vršenju roditeljskog prava, održavanju ličnih odnosa i visini iznosa izdržavanja, nije u najboljem interesu deteta, sud će odlučiti o ovim pitanjima. Postoji pretpostavka da oba roditelja i dalje zajednički vrše roditeljsko pravo osim ako jedan od njih nije lišen roditeljskog prava. U odsustvu sporazuma, sud odlučuje ko ostaje u porodičnom domu, a to je, po pravilu, ako supružnici imaju zajedničku decu, roditelj koji će vršiti roditeljsko pravo – majka.

49 Da je oblik razvoda braka na osnovu jednostrane izjave žene, jedinstveno rešenje svojstveno za urugvajski pravni sistem, E. Van Ferreira, Uruguay: Novel Thoughts on Divorce and Legitimization, *Journal of Family Law*, Vol. 29, Issue 2, 1990–1991, str. 482.

50 Videti stav 3. člana 187. urugvajskog građanskog zakonika.

51 Videti član 220. Porodičnog zakona Srbije (*Službeni glasnik RS*, br. 18/2005, 72/2011 – dr. zakon i 6/2015).

52 W. H. Alanis, S. Altieri Massa, M. Otegui Carrasco, *IEL Family and Succession Law – Uruguay: Suppl. 54*, Kluwer Law International, The Hague, 2011, str. 107.

Ako do razvoda braka dođe usled krivice supruga, on je dužan da plaća izdržavanje supruzi,⁵³ koja nakon razvoda braka treba da zadrži isti životni standard koji je imala i tokom trajanja braka.⁵⁴ Obaveza prestaje ako bivša supruga otpočne „razvratan način života“, zaključi novi brak ili otpočne novu životnu zajednicu sa drugim muškarcem,⁵⁵ kao i ako ne pokušava da se samostalno izdržava.⁵⁶ Nakon prestanka braka, supruga ne može nastaviti da koristi prezime supruga. Za razliku od „razdvajanja tela“, kod razvoda braka, supružnici gube nasledna prava jedno prema drugom.⁵⁷

6. ZAKLJUČAK

Iako je većina država, pod uticajem katoličkog crkvenog nasleđa, sadržala u svojim pravnim sistemima izričitu obavezu vernosti između supružnika, došlo je do premeštanja ove obaveze iz pravne u moralnu sferu, i samim tim do sve većeg potiskivanja brakorazvodnih uzroka zasnovanih na krivici supružnika. Postojanje brakorazvodnih uzroka zasnovanih isključivo na krivici supružnika napušta se u državama Latinske Amerike. Postoje dva oblika razvoda braka u širem smislu. Najpre, postupak razdvajanja koji ne dovodi do prestanka braka – brak, najčešće, potpuno prestaje samo razvodom, ali ne i drugim oblicima razvoda u širem smislu (razdvajanje, *de facto* razdvajanje, zakonsko razdvajanje). Drugi način je potpuni razvod braka. Kada se podnosi sporazumni predlog za razvod braka to se najčešće uslovljava protekom izvesnog roka (godinu ili dve) od dana zaključenja braka.

Uprkos tome što krivica u sve manjem obimu postoji u samom postupku razvoda braka, ona se ceni u fazi odlučivanja o imovinskim pitanjima povodom razvoda, pre svega, u oblasti izdržavanja kada supružnik koji je skrivio razvod braka ne može da ostvari pravo na izdržavanje. I *vice versa*. Pored ovog, najeksplicitnijeg primera uloge krivice nakon razvoda braka, krivica se delimično ceni i prilikom deobe zajedničke imovine, ostanka u porodičnom

53 W. Howard, National Report: Uruguay, American University Journal of Gender, Social Policy & the Law, Vol. 19, Issue 1, 2011, str. 369, da supruga koja nije skrivila razvod braka ima pravo na izdržavanje od bivšeg supruga.

54 Prilikom dosuđivanja izdržavanja za suprugu, sudovi cene sledeće okolnosti: starost supruge; njenu mogućnost za zaposlenje; dužinu trajanja braka; da li je supruga radila tokom trajanja braka, kao i pre zaključenja braka; životni standard supruge tokom trajanja braka; socijalni status koji je stekla tokom trajanja braka; mogućnost supruge da nasledi imovinu.

55 Za prestanak obaveze izdržavanja usled zasnivanja nove vanbračne zajednice bivšeg supružnika videti, M. Draškić, Prestanak prava na izdržavanje razvedenog bračnog druga koji je stupio u vanbračnu zajednicu, Anali Pravnog fakulteta u Beogradu 3/1988, str. 277–281.

56 Za prestanak obaveze izdržavanja bivše supruge ukoliko ona zasnjuje novu zajednicu ili zaključi novi brak, W. Howard, National Report: Uruguay, American University Journal of Gender, Social Policy & the Law, Vol. 19, Issue 1, 2011, str. 350

57 W. H. Alanis, S. Altieri Massa, M. Otegui Carrasco, IEL Family and Succession Law – Uruguay: Suppl. 54, Kluwer Law International, The Hague, 2011, str. 111.

domu, kao i plaćanja naknade od strane supružnika koji je skrivio razvod braka. Države Latinske Amerike karakterišu različiti oblici tzv. nepotpunog razvoda, odnosno odvajanja supružnika koje nastaje na osnovu učešća državnih organa, ali nema posledice razvoda braka. Pravne sisteme odlikuje postojanje mešovitih rešenja, poput razdvajanja, *de facto* razdvajanja, zakonskog razdvajanja, kada supružnici na osnovu odluke suda ne žive zajedno ali ipak i dalje formalno ostaju u braku. Možemo zaključiti, da iako se krivica potiskuje iz ličnopravne sfere, u oblasti razvoda braka, njen uticaj u državama Latinske Amerike je i dalje prisutan u imovinskim odnosima bivših supružnika nakon razvoda braka. Razvod braka definitivno dovodi do prestanka zakonskih naslednih prava između supružnika, međutim, krivica za razvod braka i ovde pokazuje svoj uticaj, ali samo kod zakonskog razdvajanja (argentinsko pravo). Iako je primetno da se krivica polako potiskuje iz brakorazvodnih uzroka Latinske Amerike, da se uvode objektivni i opšti brakorazvodni uzroci, njen uticaj je dalje prisutan i to, pre svega, u imovinskopravnoj sferi.

*Doc dr. Uroš Novaković**

TENDENCIES OF LEAVING GROUNDS FOR DIVORCE BASED ON THE GUILTY OF THE SPOUSES IN THE CENTRAL AND SOUTH AMERICA

Summary

The tendency of contemporary family law is to leave divorce grounds based on the guilt of one of the spouses. This process has been happening slowly in countries where there is a strong influence of religious norms and ecclesiastical learning, for example, in Central and South America (Latin America). The process of accepting a form of full divorce in Argentina has been long-term. Until recently, there were two divorce systems in Argentina. One, based on the guilt of one of the spouses, and the other, a divorce grounds scheme based on the objective causes. According to the latest amendments of the Civil Code, which came into force in January 2016, divorce based on the guilt was abandoned. Law of Costa Rica contains two basic legal modes of terminating a valid marriage – divorce and separation of the spouses. The Law of Costa Rica provides some characteristic, divorce grounds, such as, the coercion to prostitution of another spouse. This ground represents a rareness in comparative law. Divorce based on the agreement is only possible after the expiration of the three years period from the date of marriage conclusion. Unlike divorce, legal separation can only be sought by a spouse who is not guilty for separation. In Mexico, an adminis-

* Uroš Novaković, PhD, Assistant professor, Faculty of Law University of Belgrade. This article is the result of research within the project *Perspectives of Implementation of European Standards in the Serbian Legal System* (179059), supported by the Ministry of Education, Science and Technological Development of the Republic of Serbia.

trative consensual divorce is the quickest and easiest way to end the valid marriage. This form of divorce can be requested under the condition that one year has passed since the date of the marriage, and it is mandatory that both spouses are present in person before the court. Another form of divorce in Mexican law, which is distinguished with more severe conditions comparing to administrative consensual divorce, is consensual court divorce. According to Uruguayan law, two ways of marriage termination are possible – if one or both spouses deceive and divorce. Divorce appears in four ways: grounds that lead to the separation of bodies, which also leads to the divorce, consensual divorce, divorce based on the wife's request, and the conversion of separation of the bodies into divorce after the expiration of the three years period from the date of separation of bodies decision. While it is noticeable that the guilt is gradually suppressed from the divorce grounds of the Latin America, concurrently introducing objective and general divorce grounds, its influence is still present, first of all, in the property sphere (area of spousal support when a spouse who are guilty for divorce can not be a creditor of spousal support).

Key words: *Spouses. Marriage. Divorce. Grounds for divorce. Divorce based on the guilt. Separation of bodies. Legal separation. Full divorce.*